

mar de l'Alb. (1962), i amb fonètica mossàrab *fumatell* (Guadassuar, «ocell de marjal», J. G. M.), *fumatell* o *fumarell* Escrig 1851, *fumetell* «noiet, xicotet» (a Manuel, DAG.), i potsers només al·ludint al color «Al-Açrak --- l'astut mòro *fumarell*», MGadea (T. del Xè 5
II, 12).

Fumall: *fumall d'abelles*, S. xv (DAG.); 'tros que no s'ha quedat suficientment carbonat, culot', men. (CostManc. I, 481); «-ay: tizón», PzCabr.; JqRuyra. *Fumera* 'gran quantitat de fum' [Lab. 1839]: «tot 10
capdellant arbredes, penyals del cim rodolen, / rost avall frexes cruxen y faigs, esbocinats, / y la *fumera* y flames amunt se caragolen, / ab quera y pols dels ròncs albercs enderrocats», Atl. (54); «però que no veu, ab la *fumera*, qu' és bullenta l'aygua», EmVila- 15
nova (Del meu tros, 17); «i a la claror darrera / d'aquell agònic jorn, pujava la *fumera*, / per sobre l'ara ardent, en amples espirals», Alomar (La Columna de Foc); «jo he estat l'amant de l'impossible, / que el meu cor tràgicament fibla, / mes, quan me n'he desen- 20
ganyat, / deixant esvaïr la *fumera*, / m'ha aconhortat la humil fallera / d'una més dolça realitat», Coromines (Elegia de València, O. C., 1396, 6e).

En el P. Val. usen *fumaguera*, Renat («El Camí», 14-iv-1934), EValor (c. 1950), «Pensat i Fet» 25
(1952, p. 4); «veu allí on ix aquella *fumagèra?*, allí ---», Alzira, Sumacàrcer (1962); equivalents (matis no sempre idèntic): *fumarella*: «de gom a gom quan s'umple l'espai de *fumarella* / y's fon d'un cap a l'altre la serra, de cremor, / sota'l mantell de flames que l'hu- 30
racà flagella / ---», Atl. (ja 1867) I, 39a; *fumareda* [Escrig 1815]; versos p. p. La Veu de Montserrat, 1878, 88, (DAG.); *fumassa* [S. XIV]: «Perseval --- dre<s>à la sua mà e fèu-sa la creu al mig del front, e mantinent el viu lo pave<l>ló trastit desfet, e una 35
fuma<s> se fo tan gron antorn d'él, q'él no poch veser res, e sentí sí grans trons de totes parts que ---» en la *Questa* del mall. Reixac (81.6; DAG.); *fumasera* (Borredà, ib.), *fumassola* (Penedès, ib.), però el que jo he sentit, a Torrelles de Foix (1955), fou la *fumi- 40*
sólá 'la calitja'; *fumerada* [Escrig 1851, i el lleidatà JMXuriguera m'ho dóna així el 1964]: «la *fumarada* de les canonades», J. Flo., 1883, 34; *fumella*, Pna. Vic (DAG.).

D'ús comú, *fumerola*: «la blavor del cel per on llis- 45
caven borrallons d'escuma transparent y prenyats de llum, com enceses *fumeroles*», Noller (La Pap., 34); *-arola* a Ripoll i Pna. Vic: «tot d'una va petar darrera del barracó --- una bomba de pera que devia tenir la pólvora esbravada, aixecant una *fumerola* que tapava 50
els esperits», Coromines, La Mort de Joan Apòstol (III, 60); *fumerol* «vaho ---», Bosch Tri. (DAG.); Josep Carner, «humillós, vanidad» (Escrig 1851); el castellanisme *fumillo*, Lacav. *Fumet*, «olor de passat», ross. i Olot (DAG.), mall. (AlcM), manllevat del fr. 55
fumet 'oloreta, fortoreta'. *Fumadera*. *Fumagassera*. *Fumagueral*. *Fumareig*. *Fumarella*. *Fumarola*. *Fumasela*. *Fumassera*. *Fumassola*. *Fumatera*. *Fumatxol*. *Fumela*. *Fumerri* o *fumaterrí* cerd. (BDC II).

Fumejar [fi S. xv, Is. de Villena]; DAG.; «en la 60

coberta, els homes, assentats, tenen una olla al foc: tots fan rotllo i l'olla *fumeja*», Sgo. Russinyol (selecció en Villangómez, Ll. d'Eiv., 177); *fumejant*: «La Ramona --- tot remenant les *fumejantes* olles», Noller (Pap., p. 199; espatllat en *fumejants* olles per l'ed. 12.
depurada, O. C.).

Fumera 'xemeneia' [dial., Belv.], com a mot de «Tarragona i Urgell», DAG.; «d'ençà que havien canviat la cuina de lloc la nova *fumera* no tirava», Puig i F. (Cercle Màgic, 378), i és avui encara l'expressió normal en el Priorat i Muntanyes de Prades (JBru, MiscFolk., Arabia, 155; Val·lclara, JSales Vallès). Però el derivat *fumeral* id. és més antic: «un meu coc qui estava en la cuyna, qui coïa gallines per los nafrats, que per lo *fumeral* li venc un passador qui li entrà bé dos dits ---», Muntaner (§ 227, Bof., p. 426); «2 de febrer 1428 --- fou molt gran e espantable terratrè- mol, e de gran durada, per lo qual en los més albercs de la ciutat se fanian parets, e en alguns se enderrocaren embans, cuynes, *fumerals* e escales ---», Bruni- quer (Rúbriques I, 315); «camínus», JnEsteve (Liber Eleg., h-2-v).

«Lo *fumeral* o chimenea: camínus», Onofre Pou (Thesaurus Pu., 222); i aquesta és encara l'expressió normal, almenys en el camp, a gran part del territori lingüístic; a les Illes: mall. («treu fum del *fumeral* per la teulada», Guasp, IdOr ix, 103), men. («x.: la part d'aquesta que surt per sobre les teulades», Ferrer Guinart, Rond. Men., 220; «xemeneia alta de la casa menorquina», Arx. Ll. Salv., II, 311), eiv. (PzCabr.; Cova des Set *Fumerals* a St. Cristòfol; Es *Fumeral*, roca foradada per dalt, que hi salta l'aigua, Penya d'Eiv., 1963); al P. Val. (Sanelo, 4v; MGadea, T. del Xè I, 115; Renat, «Camí», 14-iv-34; a Xodos, 1961; Cova del *Fumeral* «li diuen perquè al mig té un *fumeral* o respirall», Canet lo Roig, Rossell, 1961), i també a totes les terres de l'Ebre. Tortosa (DAG.), Terra Alta (AlcM) i Ribera: «De les cases de les sènies abandonades, sobresurten en aquell immens llac les teulades i els *fumerals*», Bladé (Benissanet, 78), i a les del Segre, almenys a la part baixa (Aitona, 1930; Almatret., 1935), i de nou a les muntanyes a ponent de Girona (Collsacabra, DAG.); «els bandits l'amenaçaven de cremar-lo viu si no els donava un quartà d'or, i ja l'havien penjat en el *fumaral* quan ell va revelar on tenia l'or», St. Aniol de Finestres, 1968.

Sembla haver caigut en desús en els Pirineus catalans, però aquest mot, que ens és comú amb l'oc. ant., *fumeral* (PDPPF), degué usar-s'hi abans; avui no en sabem res a la Vall Ferrera, 1933, i cap a Andorra no en queda altre rastre que la contaminació exercida sobre el tipus gallicat *xemeneia* convertint-lo en *fumeneia* (Arcavell, 1936); però resta ben viu a la Vall d'Aran, no sols en la contaminació que ha fet que aquest nom hagi esdevingut *ümenéza* a la part alta (Pujolo), sinó que traslladat a les 'golfes' (per on sortia abans, i encara ara en les cabanes, el fum de la llar) s'usa *hümaráy* a tot l'àmbit del dialecte (alt, central i baix), cf. Coromines, VocAr. (pp. 57-58, on vacillo encara entre aquesta etimologia i una altra, però que les da-